

Er ref/dnr: NV-05094-18

Naturvårdsverket
106 48 Stockholm
registrator@naturvardsverket.se

Stockholm den 10 mars 2020

Synpunkter på konsekvensbeskrivningen av det planerade kvartsbrottet på Nasafjäll och på projektets förväntade gränsöverskridande påverkan på Svenskt territorium från Naturskyddsföreningen och Civil Rights Defenders

Sammanfattning

- Naturskyddsföreningen och Civil Rights Defenders uppmanar den svenska staten att verka för att stoppa den planerade kvartsgruvan på Nasafjäll eftersom gruvbrytning där allvarligt riskerar att skada orörd fjällnatur, samisk renskötsel inklusive viktiga renbetesområden, samisk kultur och kulturlämningar i Sverige
- Området kring Nasafjäll består av otillgänglig högfjällsnatur och där finns flera arter som omfattas av skydd i såväl nationell lagstiftning som internationella konventioner.
- Kvartsbrytning på Nasafjäll skulle innebära stor risk för läckage av försurat lakvatten med giftiga tungmetaller till omgivande vattendrag. Bland annat riskerar den Natura 2000-klassade Laisälven som ansluter till Vindelälven – en av Sveriges nationalälvar – att förorenas av giftigt lakvatten.
- Den svenska staten har en skyldighet att skydda svenska medborgares mänskliga rättigheter. Respekten för samers urfolksrättigheter i området är grundläggande för skyddet av viktiga naturvärden.
- Kvartsbrytning på Nasafjäll skulle medföra mycket negativ påverkan på Nasafjälls renskötselområden – något som bland annat skulle få stora konsekvenser för de svenska samebyarna Svaipa, Gran och Semisjaur-Njarg.

Inledning

Det kinesisk-ägda företaget Elkem ASA planerar att etablera ett kvartsbrott på Nasafjäll i Rana kommun i Norge som gränsar till Arjeplogs kommun. Kvartsbrottet skulle få miljökonsekvenser på den norska såväl som på den svenska sidan av gränsen och påverka de svenska samebyarna Svaipa, Gran och Semisjaur-Njarg negativt.

Samiska traditionella områden, närings- och kulturliv, existerar oberoende av nationsgränser och en gruva på Nasafjäll riskerar att leda till betydande inskränkningar av svenska samers tillgång till sina traditionella marker. Civil Rights Defenders framhöll i sitt yttrande till Närings- och fiskeridepartementet (9/1-20) att etablerandet av en gruva i området allvarligt skulle påverka svenska medborgares rättigheter som urfolk (Bilaga 1).

Enligt det svenska miljömålet *Storlagen fjällnatur* ska verksamheter i fjällen bedrivas med hänsyn till biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden och så att en hållbar utveckling främjas. Skyddet av samiska landrättigheter och samisk traditionell kunskap är en förutsättning att miljömålet ska nås och för bevarandet av biologisk mångfald i Sverige. I FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD) från 1992 som Sverige och Norge ratificerat har länderna åtagit sig att bevara variationen av biologisk mångfald på art- såväl som på genetisk nivå. Av artiklar 8(j) och 10(c) i CBD följer dessutom skyldighet att respektera och bevara traditionell kunskap och sedvanligt nyttjande av biologiska resurser, samt att främja kunskapsbärarnas (i detta fall samernas) deltagande i processer som rör genomförandet av CBD.

För att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område krävs tillstånd (miljöbalken kap. 7) enligt svensk rätt. Dessutom innebär EU:s ramdirektiv för vatten (2000/60) som sedan 2004 ingår i miljöbalken ett förbud mot att försämra statusen på ett vatten.

Värdefull natur och skyddsvärda arter

Nasafjäll är ett högfjällsområde som sträcker sig över både svenskt och norskt territorium. Nasafjällsområdet gränsar till Laisälven, Vindelälvens källflöden och Vindelfjällens naturreservat. Botaniska undersökningar av renbetet visar att floran är varierad och betet gott sommartid (Flydal & Eftestøl 2018). Området genomkorsas av ett stråk med kalkrik berggrund där floran är av kalkpåverkad högfjälls-typ. Inom området har de rödlistade arterna Spädbräcka (*Saxifraga tenuis*), Fjällsmörblomma (*Ranunculus nivalis*) och snögras (*Phlippsia algida*) påträffats (SWEKO 2013).

Svenska sidan av Nasafjäll är ett riksintresse för både kulturmiljövård och naturvård och därmed skyddat enligt miljöbalken. Området är svårtillgänglig och kan sommartid endast nås med båt och till fots längs vandringsled (Länsstyrelsen Norrbotten 2018).

Laisälven är en outbyggd älv med höga naturvärden som är skyddad som Natura 2000-område, som utgör riksintresse för naturvård (miljöbalken 4 kap. 8 §) och hyser arter skyddade av EU:s art- och habitatdirektiv. Laisälven har sina källflöden på svenska sidan av Nasafjäll - vattendragen rinner ner utmed fjällets sydöstliga sida och i dalen mellan Nasafjäll och Ståkkåhavårre.

Laisälven rinner vidare ut i Vindelälven, en av Sveriges nationalälvar (Länsstyrelsen Norrbotten 2007).

Påverkan på naturmiljön

I den norska **konsekvensutredningen** konstateras att de negativa konsekvenserna av en kvartsgruva på Nasafjäll skulle bli stora för landskap, ingreppsfri natur, naturmiljö, friluftsliv och renskötsel (SWEKO 2013). Området runt toppen av Nasafjäll som även omfattar den svenska sidan av fjället ligger i zon 1 inom s.k. "Inngreppsfri natur i Norge" (INON), vilket innebär att området i dagsläget är opåverkat av tekniska ingrepp i naturen. Om gruvplanerna blir verklighet skulle områdets opåverkade status försvinna. I konsekvensutredningen framhålls att speciellt de vildmarkspräglade områdena på svenska sidan som skulle förändras (SWEKO 2020).

Området som skulle beröras av gruvan är ett tyst fjällområde utan **bullerstörningar**. Om planerna på gruvbrytning i området blir av skulle det orsaka avsevärda bullerstörningar både genom själva verksamheten (speciellt vid sprängningar) och i samband med transporter av kvarts från området (18 lass med 28 ton per lass per dygn under åtta månader varje år enligt SWEKO:s konsekvensanalys från 2013 – verksamheten är planerad att pågå i 30 år).

Professor Olov Holmstrand framhåller i sin **sammanfattning** av gruvbolaget Elkems konsekvensbeskrivning att anläggning av en gruva på Nasafjäll innebär föroreningar till vattnet från maskiner och sanitära anläggningar inom området samt i form av finkornigt slam från gruvbrytningen som leder till grumling i vattendrag och andra vattenförekomster. Vidare påpekar Holmstrand att det finns betydande risk för att sulfidmineral i restprodukterna från gruvverksamheten oxideras, vilket kan leda till att vattnet försuras och giftiga tungmetaller lakas ur (Holmstrand 2019, Bilaga 2).

Inom området som berörs av gruvan kan det finnas järv (*Gulo gulo*) och lo (*Lynx lynx*). Även fjällräv (*Vulpes lagopus*) lever och förökar sig i området (SWEKO 2020, Felles Fjellrev 2019, Gardeström, årtal okänt).

Fjällrävsstammen i Norrbotten är mycket svag och arten är klassad som starkt hotad (EN) på den svenska rödlistan (ArtDatabanken).

Det finns flera uppgifter om att fjälluggla (*Bubo scandiacus*) häckar i området. Fjälluggla omfattas av ett strikt skydd enligt Bernkonventionens bilaga II, en konvention både Norge och Sverige anslutit sig till. Arten klassas som akut hotad (CR) på den svenska rödlistan. Fjällugglan kräver stora utrymmen för att lyckas med häckningen.

Enligt bevarandeplanen för Laisälvens Natura 2000-område (Länsstyrelsen Norrbotten 2007) är flodpärlmussla (*Margaritifera margaritifera*) utpekad som skyddad art och bevarandemålet i bevarandeplanen är att säkra

föryngringen av arten i älven. Flodpärlmusslan omfattas liksom fjällugglan av Bernkonventionen och är klassad som starkt hotad (EN) enligt svenska Artdatabanken och känslig för vattenföroreningar och försurning. Vatten förorenat av försurande lakrester och slam från gruvverksamheten skulle riskera att få mycket negativa konsekvenser för beståndet av flodpärlmussla i Laisälven.

Påverkan på renskötselområden

De svenska samebyarna Semisjaur-Njarg, Svaipa och Gran har betesrätt i området och har utnyttjat dessa marker året runt sedan urminnes tider. Nasafjäll och området vid det planerade kvartsbrottet används främst sommar och höst, men även vintertid om betet är dåligt på **vinterbetesmarkerna**. Nasafjällområdet nyttjas dessutom vid kalvmärkning. Det kan vara upp till 5000 renar från både Grans och Svaipas samebyar som hanteras i renhagen samtidigt. Etablerandet av en gruva på Nasafjäll skulle avsevärt försämra områdets funktion för renskötseln på de svenska samebyarnas marker. Dels medför det planerade gruvområdet ett direkt betesbortfall. Dels kommer renbetesområden att reduceras inom ett betydligt större område på grund av olika störningar (SWEKO 2019 a, b & c).

Enligt den norska konsekvensutredningen och den norska *reguleringsplanen* antagen av Kommunal- och moderniseringsdepartementet 2016 bedöms konsekvenserna för renskötseln av dagbrott och stentipp bli mycket negativa för renskötseln och även för det samiska kulturutövandet i området. Till detta kommer att tillfartsvägen också medför negativ påverkan och styckar upp renbetesområdet (SWEKO 2013, Kommunal- och moderniseringsdepartementet 2016). Förutom stora störningar från den planerade gruvverksamheten på renskötseln genom förstörda betesmarker, störd betesro etc kan omfattande dammbildning komma att påverka kvaliteten på betet flera kilometer bort från det faktiska dagbrottet (SEI 2016).

Kumulativa effekter och långtidseffekter

Den påverkan som den planerade kvartsgruvan skulle medföra behöver ses kumulativt tillsammans med andra intrång i renskötseln och annan samisk **markanvändning** som påverkar de berörda samebyarna. Till exempel kommer ett realiserande av det planerade gruvprojektet Laver på den svenska sidan att allvarligt hota Semisjaur-Njargs renskötsel. Dessutom pågår skogsbruk inom de påverkade samebyarnas områden vilket påverkar rennäringen negativt – speciellt på byarnas vinterbetesmarker (SWEKO 2019 a, b & c).

Studier i Nasafjällsområdet på den svenska sidan visar att avfall från gruvbrytning kan fortsätta att kontaminera det lokala sub-arktiska området lång tid efter att själva gruvbrytningen upphört (Fahlman 2012).

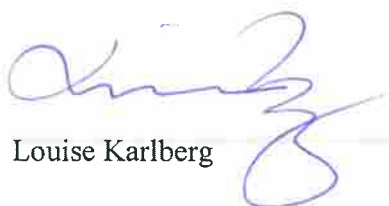
Den planerade gruvan på Nasafjäll bör stoppas

Naturskyddsföreningen och Civil Rights Defenders anser att en kvartsgruva på Nasafjäll skulle leda till mycket allvarliga skador på svensk miljö samt på samisk renskötsel inklusive viktiga renbetesområden. Renskötseln utgör en av pelarna inom den samiska urfolkskulturen och enligt regeringsformen (1 kap. 2 § 6 st.) ska denna främjas. Förutom att skapa störningar och buller i känslig och oexploaterad högfjällsnatur där delar av området på den svenska sidan är skyddat som Natura 2000-område, skulle gruvan att riskera att orsaka allvarliga miljökonsekvenser långt från det närmaste påverkansområdet. Viktiga föröknings- och uppväxtområden för känsliga och rödlistade arter skulle riskera att påverkas av buller, damm, slam och andra föroreningar. Dessutom finns en påtaglig risk för att vattenmiljön på den svenska sidan förorenas av giftigt lakvatten från gruvanläggningen vilket skulle strida mot Vattendirektivets försämringsförbud.

De svenska samebyarna har ända sedan planeringen av gruvverksamheten startade motsatt sig gruvbrytning på Nasafjäll men berörda samers rätt till reellt inflytande (fritt informerat förhandssamtycke) har inte tillgodosetts (Civil Rights Defenders, Bilaga 1). Även Sametinget i Sverige har tagit ställning mot gruvplanerna. Sametinget har gjort bedömningen att störningen i området av den planerade gruvdriften blir så omfattande att betesmarkerna i praktiken blir obrukbara (Sametinget 2016). De störningar och skador som gruvan skulle medföra för renskötseln i området har grundligt redogjorts för i konsekvensanalyserna för Semisjaur-Njargs, Svaipas och Grans samebyar (SWEKO 2019 a,b & c). Naturskyddsföreningen och Civil Rights Defenders ställer sig bakom de svenska samebyarnas och Sametingets krav på att gruvplanerna ska stoppas.

För Naturskyddsföreningen och Civil Rights Defenders

Stockholm dag som ovan

Louise Karlberg

Avdelningschef Skog och naturvård

Naturskyddsföreningen

John Stauffer

Chefsjurist

Civil Rights Defenders

Bilagor

Bilaga 1.

Civil Rights Defenders (2020). Høringsuttalelse - Elkems planerade verksamhet på Nasafjäll inklusive ansökan om expropriation (37 § mineralloven) i relation till svenska samebyar CRD:s yttrande till Det Kongelige Nærings- og Fiskeridepartement 9/1 2020

Bilaga 2.

Holmstrand (2019). Synpunkter på planerad kvartsbrytning i Nasafjäll - Kommenterad sammanfattning av Elkems konsekvensbeskrivning augusti 2013. Reviderad 6/6 2019

Litteratur

Fahlman, J. (2012). En geokemisk kartering över området kring Nasa silvergruva - Effekterna av historisk gruvdrift i svensk fjällmiljö. Examensarbete Umeå Universitet

Felles Fjellrev (2019): Läges/delrapport nr 10. Program för europeiskt territoriellt samarbete 2014-2020.

Flydal, K. & Eftestøl, S. (2018). Beitekartlegging Nasafjell -vedlegg til konsekvensanalyse for planlagt kvartsbrudd. *Naturrestauring* 2018.

Gardeström, J. (årtal okänt). Vindelälven-Juhtatdahka - Ansökan till Unesco om att bli utnämnd till biosfärområde.

Länsstyrelsen Norrbotten (2007). Bevarandeplan Natura 2000 - Laisälven SE0820737.

Länsstyrelsen Norrbotten (2018). Norrbottens kulturmiljöprogram 2010-2020.

Lawrence, R. och Kløcker Larsen, R. (2016): "Då är det inte renskötsel" - Konsekvenser av en gruvetablering i Laver, Älvsbyn, för Semisjaur Njarg sameby. Stockholm Environment Institute, Project Report 2016-01.

SWEKO (2013). Nasafjellet kvartsforekomst, Rana kommune, Nordland. Konsekvensutredning – virkninger for miljø og samfunn. Reviderad augusti 2013.

SWEKO (2019a). Konsekvensanalys med anledning av Nasafjäll kvartsforekomst för Grans sameby. Uppdragsnummer 10205315.

SWEKO (2019b). Konsekvensanalys med anledning av Nasafjäll kvartsforekomst för Svaipa sameby. Uppdragsnummer 10205315.

SWEKO (2019c). Konsekvensanalys med anledning av Nasafjell kvartsförekomst för Semisjaur Njarg sameby. Uppdragsnummer 10205315.

SWEKO (2020). Nasafjellet kvartsförekomst – Sammendrag av konsekvensutredningen (2013): Grenseoversridende miljøkonsekvenser.

Hemsidor

ArtDatabanken: Artfakta Fjällräv <https://artfakta.se/naturvard/taxon/vulpes-lagopus-100005>

Sametinget 2016: Sametingets agerande i Elkem As Saltens etableringsplaner för en kvartsgruva i Nasafjäll <http://www.guovssonasti.se/I-sametinget/Motioner.-beslutade-i-plenum/Kvartsgruva-i-Nasafjaell/>

